

ἔχειν τῷ τῶν οὐσιῶν ἀξιῶματι. Ἄλλ' οὐκ ἀνάγκη τόνδε τὸν ἄγγελον, γινώσκειν ὅπως τοῖς νοητοῖς ἐκείνοις εἶδеси χρῆται ὁ ἕτερος τῷ κατ' ἐνεργειαν θεωρεῖν.

5 β. Ὅτι οὐ γινώσκουσι τὰ τῆς χάριτος μυστήρια τῇ φυσικῇ γνώσει
 6 διὰ τῆς αὐτῶν οὐσίας καὶ τῶν συμπεφυκότων εἰδῶν, ἠρτημένα τῆς ἀπλῆς
 τοῦ Θεοῦ βουλήσεως. Κατὰ τὸν Παῦλον γάρ· „Οὐδεὶς οἶδε τὰ τοῦ Θεοῦ,
 εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν αὐτῷ“. Ἀποκαλύψεως δὲ γινώσκει ἐπίστανται
 οὔτε πάντα, οὔτε πάντες ἐπίσης, ἀλλὰ καθὼς ἂν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἀποκαλύψαι
 θελήσειεν, ὥστε τοὺς ὑπερκειμένους ἐποπτικώτερον θεωροῦντας τὴν θείαν
 10 σοφίαν πλείω καὶ ὑψηλότερον μυστήριον ἐν αὐτῇ τῇ θεωρίᾳ γινώσκειν, ἃ
 τοῖς ὑποβεβηκόσι φανεροῦσι τῷ φωτίζειν αὐτούς. Ταῦτα δὲ τινὰ μὲν ἐξ
 ἀρχῆς τῆς σφῶν αὐτῶν παραγωγῆς, τινὰ δὲ μετὰ ταῦτα ἔμαθον κατὰ τὸ
 συμβαῖνον τοῖς αὐτῶν λειτουργήμασιν· τὸ δὲ μυστήριον τῆς σαρκώσεως,
 καθόσον μὲν ἀποκεκάλυπτο πᾶσιν ἀπ' ἀρχῆς ὡς ἀρχὴ τις πρὸς ἣν πᾶσα
 15 τέτακται ἢ τούτων διακονία· „Πάντες γάρ εἰσι, κατὰ Παῦλον, λειτουργικὰ
 πνεύματα ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν βασιλείαν“, ὃ
 διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς σαρκώσεως γίνεται. Ὅσον δὲ πρὸς τὰ κατὰ μέρος
 ιδιώματα αὐτοῦ οὐ πάντες ἐξ ἀρχῆς ἤδεσαν, ἀλλ' ἐνιοι, καὶ τῶν ὑπερκει-
 μένων, μετὰ ταῦτα μεμαθήκασιν, ὡς ἐν τῷ Ἡσαΐα ἐρωτῶσι· „Τίς ὁ παρα-
 20 γεγόμενος ἐξ Ἐδῶμ;“, καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀποκρίνεται· „Ἐγὼ διαλέγομαι δι-
 καιοσύνην“.

Ἰστέον δέ, ὅτι τὴν θείαν σοφίαν ὁρῶσιν, ἀλλ' οὐ περιληπτικῶς· ὅθεν
 οὐ πᾶν τὸ ἐν αὐτῇ κεκρυμμένον ὁρῶσιν.

f. 226 v

LVIII. — Περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀγγελικῆς γνώσεως.

1. Ὅτι ὁ ἀγγελικὸς νοῦς οὐκ ἔστιν ἐν δυνάμει, εἰ τὸ ἐν δυνάμει
 νοοῖτο ὡς τὸ πεφυκέναι ἔχειν καὶ μὴ ἔχειν πω· ἔστι γὰρ ἢ νοερὰ δύνα-
 μίς αὐτῶν διόλου πεπληρωμένη νοητῶν καὶ συμφυῶν εἰδῶν, ἐφ' ἃ φύσει
 ἐκτείνεται, ὡς καὶ τὰ ἀνωτάτω σώματα ἔχουσι δύναμιν πρὸς τὸ οἰκεῖον
 30 εἶναι πεπληρωμένην· ὅσον δὲ πρὸς τὰ ἀποκαλυπτά, καὶ τοιοῦτον δυνάμει
 νοῦν ἔχουσιν. Εἰ δὲ τὸ ἐν δυνάμει νοοῖτο ὡς τὸ ἔχειν καὶ μήπω θεωρεῖν,
 ἐν δυνάμει ἐστίν· καὶ ἃ γὰρ τῇ φυσικῇ γνώσει γινώσκει οὐκ ἂν ἐνεργεῖα
 θεωρεῖ, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ Λόγου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ θεωρουμένων τὴν
 γνώσιν αἰεὶ ἐνεργεῖα ἐστίν, αἰεὶ ἐνεργεῖα θεωρῶν τὸν Λόγον, καὶ αἰεὶ ἐν
 36 αὐτῷ ὁρῶν· ὃ ἢ μακαριότης αὐτῷ, οὐκ ἐν ἕξει ἀλλ' ἐνεργεῖα συνισταμένη.
 Εἰ δὲ λέγονται οἱ ἄγγελοι ἐπιθυμεῖν παρακύψαι, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ Πέτρου,
 οὐ διὰ τὸ πόρρω κείσθαι τὸ ἐφετόν, ἀλλὰ διὰ τὴν δυσχέρειαν, οὐ μέντοι

6 I Cor. 2, 11   15 Heb. 1, 14   19 Is. 63, 1   25 Titre en marge dans A:
 Περὶ τοῦ ὅπως νοοῦσιν   36 I Pet. 1, 12

ἀδυναμίαν, ἢ κατὰ τὰς καινὰς ἀποκαλύψεις, αἱ θεόθεν δέχονται κατὰ τὸ δέον τοῖς οἰκονομηθησομένοις.

2. Ὅτι οἱ ἄγγελοι δύνανται ὁμοῦ πλείω νοεῖν τῇ γνώσει ἢ γινώσκουσι τὰ ὄντα διὰ τῶν συμπεφυκότων εἰδῶν· νοοῦσι δὲ ὁμοῦ πάντα, ἀ ἐνὶ εἴδει γινώσκονται, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνα ἀ διαφόροις· τῇ δὲ γνώσει ἢ διὰ τοῦ Λόγου τὰ ὄντα γινώσκουσιν, ἐνὶ νοητῷ εἴδει, τουτέστι τῇ θείᾳ οὐσίᾳ, πάντα γινώσκουσιν ὁμοῦ, ὡσπερ καὶ οἱ μακάριοι ἄνθρωποι οὐκ ἀφ' ἐτέρων εἰς ἕτερα στρέφονται τοῖς λογισμοῖς, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν ἐπιβάλλουσαν ἐπιστήμην ὁμοῦ καὶ μιᾷ ἐπιβολῇ ὁρῶσιν.

3. Ὅτι οὐ νοοῦσι μεταβατικῶς. Ὡς γὰρ τὰ οὐράνια σώματα, εὐθύς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τὴν ἐσχάτην ἔχοντα τελειότητα, ὑπέρκειται τῶν γηϊνῶν, τῶν διὰ μεταβολῆς καὶ κινήσεως τυγχανόντων αὐτῆς, οὕτως οἱ τῶν ἀνθρώπων νοῖ μεταβάσει τινὶ τῆς νοερᾶς ἐνεργείας τὴν τελείαν γνώσιν τῆς ἀληθείας λαμβάνουσιν, ἀφ' ἐνὸς γνωστοῦ πρὸς ἕτερον προβαίνοντες. Οἱ δὲ ἀγγελικοὶ νοῖ, ἐν οἷς πρώτως φύσει γινώσκουσιν, ἐν αὐτοῖς ἐπο- πτεύουσι πάντα τὰ πεφυκότα δι' αὐτῶν γινώσκεσθαι· διὸ καὶ νοεροὶ λέγονται, ὡς καὶ ἡμεῖς νοεῖν λεγόμεθα τὰ πρῶτα καὶ φύσει νοητὰ νοοῦντες· θεὸν νοῦς λέγεται ἕξις τῶν ἀρχῶν. Ἐως δ' ἂν τὴν γνώσιν ποριζώμεθα μεταβάσει, λογίζεσθαι καὶ λογικοὶ λεγόμεθα εἶναι, διὰ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἀσθένειαν οὐ δυνάμενοι σὺν τῇ πρώτῃ ἐπιβολῇ τῶν ἀρχῶν δλην τὴν αὐτῶν καταλαμβάνειν δύναμιν καὶ σκοπεῖν πᾶν ὅπερ δυνατὸν ἐξ αὐτῶν συλλογίζεσθαι, ὡσπερ οἱ ἄγγελοι. Εἰ δὲ καὶ συλλογίζεσθαι δύνανται, ὡς τὸν συλλογισμὸν εἰδότες, καὶ ἐν ταῖς αἰτίαις ὁρῶσι τὰ ἀποτελέσματα, καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτὰς αἰτίας, ἀλλ' οὐ θηρεύουσι τῷ συλλογισμῷ τὴν ἀληθεῖαν πρὶν ἀγνοουμένην ἐκ τῶν αἰτίων εἰς τὰ αἰτιατὰ καὶ ἀνάπαλιν μεταβαίνοντες.

4. Ὅτι οὐ νοοῦσι τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν. Ὡς γὰρ ἐν τῷ ἡμετέρῳ νῷ συλλογιζομένῳ τὸ συμπέρασμα πρὸς τὴν ἀρχὴν παραβάλλεται, οὕτως ἐν τῷ συντιθέντι καὶ διαιροῦντι νῷ τὸ κατηγορούμενον πρὸς τὸ ὑποκειμένον· εἰ γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ ἀρχῇ ἑώρα τοῦ συμπεράσματος τὴν ἀλήθειαν, οὐδέποτ' ἂν ἐνόει συλλογιζόμενος καὶ μεταβαίνων, καὶ εἰ ἐν τῇ τῆς οὐσίας καταλήψει αὐτίκα ἐνόει πάντα τὰ ἀποφασκόμενα ἢ καταφασκόμενα τοῦ ὑποκειμένου, οὐδέποτ' ἂν ἐδεῖτο νοεῖν τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν, ἀλλὰ μόνον τῷ νοεῖν τὸ τί ἦν εἶναι, ὥστε ἐκ τοῦ αὐτοῦ τῷ ἡμετέρῳ νῷ τότε μεταβατικῶς νοεῖν, τότε συντιθέντα καὶ διαιροῦντα νοεῖν ἐκ τοῦ μὴ αὐτίκα ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιβολῇ τοῦ πρώτου καταληπτοῦ τινος δύνασθαι καθορᾶν τί δυνάμει περιέχεται ἐν αὐτῷ διὰ τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἐν ἡμῖν νοεροῦ φωτός, οὗ ἐν ἀγγέλοις τελείου ὄντος — κάτοπτρον γὰρ ὁ ἀγγελικὸς νοῦς διαφανὲς καὶ πάνυ καλόν, ὡς Διονύσιος λέγει —, ὡς νοεῖ ὁ ἄγγελος μὴ συλλογιζόμενος, οὕτως οὐδὲ τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν. Ἄλλ' οὐδὲν ἦττον

καὶ τὴν σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν οἶδεν, ὡσπερ καὶ τὴν τῶν συλλογισμῶν συνθήκην· ἀπλῶς γὰρ νοεῖ τὰ σύνθετα, καὶ ἀκινήτως τὰ κινήτᾳ, καὶ τὰ ὑλικά ἀύλως· διὸ καὶ τῷ νοεῖν τὸ τί ἦν εἶναι νοεῖ καὶ πᾶν ὅπερ ἡμεῖς νοοῦμεν τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν, μιᾶ καὶ ἀπλῆ αὐτοῦ νοήσει.

β. Ὅτι ἐν τῷ ἀγγελικῷ νῷ, οὐ δύναται εἶναι ψεῦδος. Κατὰ τὸν Φιλόσοφον γάρ, ὁ νοῦς ἀεὶ ἀληθής ἐστίν· οἱ δ' ἄγγελοι τῷ νοεῖν μόνον γινώσκουσιν.

Ἔτι, ὁ ἄγγελος οὐ νοεῖ τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν, ἀλλὰ τὸ τί ἦν εἶναι γινώσκων καὶ νοῶν, περὶ ὃ ἀληθής ἐστίν ὁ νοῦς, ὡς καὶ ἡ αἰσθησις περὶ τὸ ἴδιον αἰσθητόν. Ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς ἡμᾶς περὶ αὐτὸ ἀπατάσθαι καὶ ψεύδεσθαι συμβαίνει, ὅταν τὰ σύνθετα ὀρίζώμεθα, ὧν ὁ ὀρισμὸς ἐκ διαφόρων, ἐν οἷς ἔνεστιν ὑλικὸν πρὸς τὰ ἄλλα. Ἄλλ' ἐν τῷ νοεῖν τὰς ἀπλᾶς οὐσίας ἢ πάντελῶς οὐκ ἐφάπτεται αὐτῶν ὁ νοῦς, ἢ γινώσκει ὡς εἰσίν, καὶ οὕτως ἀδύνατον καθ' αὐτὸ ψεύδεσθαι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ ἔτι μᾶλλον τὸν ἀγγελικόν, κατὰ συμβεβηκὸς μέντοι, πλὴν οὐχ ὁμοίως ἡμῖν. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐνίοτε τῷ συντιθέναι καὶ διαιρεῖν ἐπὶ τὴν τῆς οὐσίας πρόξενον ἔννοιαν, ὡς ὅταν τῷ διαιρεῖν καὶ ἀποδεικνύειν τὸν ὀρισμὸν ἀνιχνεύωμεν· οἱ δ' ἄγγελοι ἀεὶ τῷ τί ἦν εἶναι τοῦ πράγματος τὰς ἀνηκούσας αὐτῷ ἀποφάνσεις νοοῦσι πάσας, ὃ ἐστίν ἀρχὴ τοῦ γινώσκειν τὰ φύσει προσόντα τινί, ἢ μὴ προσόντα, οὐ μὴν καὶ τὰ τῆς ὑπερφυοῦς τάξεως ἡρητημένα. Ἄλλ' οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἄγγελοι, εὐθειᾶν ἔχοντες θέλησιν, οὐ κρίνουσιν οὕτως περὶ ἐκάστου, μὴ πρότερον τῆς θείας τάξεως τηρουμένης· διὸ ἀδύνατον πλανᾶσθαι ἢ ψεύδεσθαι αὐτούς· οἱ δὲ δαίμονες, θελήσει διεστραμμένη τὸν νοῦν τῆς θείας σοφίας ἀπάγοντες, πολλάκις περὶ τῶν πραγμάτων ἀπλῶς κρίνουσι κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν τάξιν· καὶ ἐν μὲν τοῖς φύσει ἐπομένοις οὐκ ἀπατῶνται, ἀλλ' ἐν τοῖς ὑπερφυέσιν, ὡσπερ εἰ θεωροῦντες νεκρὸν ἄνθρωπον, κρίνοιεν μὴ ἀναστησόμενον, καὶ ὄρωντες τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον, κρίνοιεν μὴ εἶναι Θεόν.

γ. Ὅτι κατὰ τὸν Αὐγουστίνον ἐν ἀγγέλοις ἐωθινή καὶ ἑσπερινὴ γνῶσις ἐστίν. Ὡς γὰρ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ εἰωθυίᾳ τὸ μὲν πρωτὶ ἀρχὴ τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ τέλος ἢ ἑσπέρα, οὕτως ἢ μὲν ἀρχηγικὴ τῆς προόδου τῶν ὄντων γνῶσις, τουτέστιν ἢ εἰσι τὰ πράγματα ἐν τῷ Λόγῳ, ἐωθινὴ λέγεται· ἢ δὲ γνῶσις τοῦ αἰτιατοῦ ὡς ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑφέστηκε φύσει, ἑσπερινή· τὸ γὰρ εἶναι τῶν ὄντων ἐρρῦη μὲν ἀπὸ τοῦ Λόγου ὡς ἀπὸ τινος πρωτίστης ἀρχῆς· τὸ δὲ ρεῦμα τοῦτο τελευτᾷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτῶν, ὃ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἔχουσι φύσει.

δ. Διενηνόχασι δὲ αἱ γνῶσεις αὗται ἐν ἀγγέλῳ, εἴπερ ἑσπερινὴ γνῶσις νοοῖτο ἢ νοοῦσι τὰ ὄντα καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς εἶναι διὰ τῶν συμπεφυκότων σφίσιν εἰδῶν μόνον· εἰ δὲ νοοῖτο καθὼ καὶ τῷ ὄραν τὸν Λόγον νοοῦσι

τὸ εἶναι τῶν πραγμάτων ὃ ἔχουσιν ἐν τῷ Λόγῳ — διχῶς γὰρ οὕτω τὸ εἶναι τῶν ὄντων γινώσκουσιν —, ἢ αὐτὴ ἐστὶν ἢ ἐσπερινὴ τῇ ἐωθινῇ.

Ἰστέον δὲ ὅτι Αὐγουστίνος ταῖς ἕξ ἡμέραις τῆς Γενέσεως οὐ τὰς εἰωθυίας ταύτας ἡμέρας νοεῖ διὰ τὸ τὸν ἥλιον τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ γενέσθαι, (φησὶν), ἀλλὰ τὴν ἀγγελικὴν γνῶσιν περὶ τῶν ἕξ γενῶν τοῦ ὄντος, τὴν δὲ μονάδα τῆς ἡμέρας λαμβάνει κατὰ τὴν τοῦ γνωστοῦ πράγματος μονάδα, ἥτις διαφόροις γνώσεσι γινώσκεισθαι δύναται.

LIX. — Περὶ τῆς ἀγγελικῆς θελήσεως.

f. 228

1. Ὅτι ἐστὶν ἐν ἀγγέλοις θέλησις. Ὡς γὰρ Αὐγουστίνῳ δοκεῖ ἐν τετάρτῳ περὶ Τριάδος, ἢ τῆς θείας Τριάδος εἰκὼν εὐρίσκεται ἐν τῷ νῶ κατὰ τε τὴν μνήμην, τὴν νόησιν καὶ τὴν βούλησιν. Εἰ οὖν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ, καὶ ἐν τῷ ἀγγελικῷ διὰ τὸ καὶ αὐτὸν δεκτικὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ. Ἰστέον γὰρ ὡς, ἐπεὶ ἐκ τῆς θείας θελήσεως πάντα προΐασιν, πάντα κατὰ τὸν αὐτοῖς οἰκτεῖον τρόπον πρὸς τἀγαθὸν δι' ἐφέσεως ῥέπουσιν, ἀλλὰ διαφόρως· τινὰ μὲν γάρ, μόνῃ τῇ φυσικῇ σχέσει, ἄνευ γνώσεως, ὡς τὰ φυτὰ καὶ τὰ ἄψυχα σώματα, καὶ αὕτη ἡ ῥοπή φυσικὴ ἐφεσις λέγεται· ἕνια δὲ καὶ μετὰ γνώσεως, οὐ μὴν αὐτὸν τὸν τοῦ ἀγαθοῦ λόγον γινώσκοντα, ἀλλὰ τι μερικὸν ἀγαθόν, καὶ ἡ τοιαύτη ῥοπή αἰσθητικὴ ἐφεσις ὀνομάζεται· ἀλλὰ δέ, μετὰ τοῦ γινώσκειν αὐτὸν τὸν τοῦ ἀγαθοῦ λόγον, καὶ τοῦτ' ἐστὶ τοῦ νοῦ ἴδιον, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ νοερά ἐφεσις, ἐπὶ τἀγαθὸν τελεία οὔσα ῥοπή ὡς ὑφ' ἑαυτῆς καὶ εἰς τὸ καθόλου ῥέπουσα ἀγαθόν. Αὕτη τοίνυν ἡ πρὸς τὸ ἀγαθὸν καθόλου ῥοπή θέλησις λέγεται, ἢ ἐν ἀγγέλοις ἐστίν, ἅτε διὰ τοῦ νοῦ αὐτὸν εἰδόσι τὸν καθόλου λόγον τοῦ ἀγαθοῦ.

2. Ὅτι ἐν τοῖς ἀγγέλοις ἢ θέλησις διαφέρει τοῦ νοῦ καὶ τῆς φύσεως. Ἐκεῖ γὰρ μόνον ταῦτόν ἐστὶν ἢ οὐσία τῇ θελήσει, ὅπου παντάπασιν τὸ ἀγαθὸν ἐν τῷ εἶναι τῆς θελήσεως περιέχεται, ὡσπερ ἐν τῷ Θεῷ, ὃς οὐδὲν ἄλλο θέλει ἔξω ἑαυτοῦ, καὶ τὰ ἄλλα θέλει τῷ λόγῳ τῆς ἰδίας ἀγαθότητος, ὅπερ ἀδύνατον περὶ τινος κτίσματος λέγεσθαι διὰ τὸ ἄπειρον ἀγαθὸν ἔξω τῆς οὐσίας τῶν κτισμάτων εἶναι. Οὐ μόνον δὲ τῆς φύσεως διαφέρει ἢ θέλησις, ἀλλὰ καὶ τοῦ νοῦ ἐν τε ἀγγέλῳ καὶ ἐν ἀνθρώπῳ· τὸ γὰρ γνωστόν ἐστὶν ἐν τῷ γινώσκοντι, ἢ δὲ θέλησις ἐπὶ τὸ ἐξωτερικὸν φέρεται. Ἄλλης δὲ δυνάμεως ἐστὶν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ ὅπερ ἐστὶν ἔξω ἑαυτοῦ, καὶ αὐτὸ εἰς τι ἐξωτερικὸν φέρεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τοῖς κτίσμασιν ἄλλο ὁ νοῦς καὶ ἢ βούλησις, ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ Θεῷ, ὃς ἔχει τὸ καθόλου καὶ τὸ ὄν καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐν ἑαυτῷ, καὶ διὰ τοῦτο ἢ βούλησις καὶ ὁ νοῦς καὶ ἢ οὐσία αὐτοῦ ἐν εἰσιν.

3. Ὅτι ἐστὶν ἐν αὐτοῖς αὐτεξούσιον, εἴ γε καὶ ἐν ἀνθρώποις. Οὔτε γὰρ ὑφ' ἑτέρων κινουνται καὶ οὐ κρίσει οἰκεία, ὡς τὸ βέλος ὑπὸ τοῦ τοξότου, οὔτε κρίσει μὴ ἐλευθέρᾳ, ὡς τὸ πρόβατον φεύγει τὸν λύκον.

φυσικῶς, ἀλλ' ἐλευθέρα κρίσει ἐνεργοῦσιν, εἰδότες τὸν καθόλου λόγον τοῦ
 f. 228 ἄγαθοῦ, ἐξ οὗ δύνανται περὶ παντὸς κρίνειν. | Ἔστι δὲ ἐν αὐτοῖς ὑπερο-
 χικώτερον τὸ αὐτεξούσιον ἢ ἐν ἀνθρώποις, ὡσπερ καὶ ὁ νοῦς· αἰροῦνται
 γὰρ οἱ ἄγγελοι οὐ ζητοῦντες μετὰ τῆς ἐν τῇ βούλῃ ἀποφάσεως, ἀλλ' ἀθρόα
 5 τοῦ ἄγαθοῦ καταλήψει· καὶ ἡ μὲν σημαίνει τὸ αὐτεξούσιον ἀναίρεσιν
 πάσης ἀνάγκης, ἐν πᾶσιν ὁμοίως ἐστὶ τοῖς ἀγγέλοις, ἀπλῶς δὲ βέλτιόν
 ἐστὶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἀγγέλοις, ὡς καὶ ἡ τοῦ νοῦ κρίσις.

4. Ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς θυμικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν. Ταῦτα γὰρ
 ἐν τῷ αἰσθητικῷ μέρει εἰσὶν, ὅπερ οὐκ ἐστὶν ἐν ἀγγέλοις, ἐν οἷς νοερά
 10 μόνον ἐστὶν ἔφεσις, τοῦ καθόλου οὔσα ἄγαθοῦ, οὐχ ὡς ἡ αἰσθησις τοῦ
 μερικοῦ. Λέγονται δὲ περὶ τῶν ἀγγέλων θυμὸς καὶ ἐπιθυμία, καὶ τῶν
 δαιμόνων, μεταφορικῶς, ὡς καὶ ἡ ὀργὴ ἐνίοτε ἀποδίδεται τῷ Θεῷ διὰ
 τὴν τοῦ ἀποτελέσματος ὁμοιότητα. Καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ χαρὰ περὶ αὐτῶν
 λέγεται, ἀλλ' οὐχ ὡς πάθη, ὡς ἀπλαῖ μέντοι ἐνέργειαι τῆς νοεράς αὐτῶν
 15 θελήσεως, καθὸ ἀγαπᾶν μὲν ἐστὶ τὸ θέλειν τινὶ ἄγαθόν· χαίρειν δέ, τὸ
 ἡρεμεῖν τὴν θέλησιν ἐν τινὶ ἄγαθῷ παρόντι. Ὅμοίως καὶ ἡ σωφροσύνη
 αὐτοῖς ἀποδίδεται ἐν τῇ Γραφῇ τῷ ἐρρυθμισμένην τὴν αὐτῶν θέλησιν
 παριστᾶν κατὰ τὸν κανόνα τῆς θείας θελήσεως· καὶ ἀνδρία, καθὸ τὴν
 θείαν βούλησιν κατεσπουδασμένως ἀποπληροῦσιν τῇ θελήσει, οὐ τῷ θυμικῷ
 20 ἢ ἐπιθυμητικῷ.

LX. — Περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς θελήσεως ἐν αὐτοῖς, ἣ ἐστὶν
 ἀγάπη ἢ ἔρωσ.

1. Ὅτι ἐστὶν ἐν τῷ ἀγγέλῳ ἔρωσ καὶ ἀγάπη φυσικῇ. Ἡ γὰρ ἀγάπη
 25 τῇ γνώσει ἔπεται· οὐδὲν γὰρ ἀγαπᾶται εἰ μὴ τὸ γνωστόν. Ἄλλ' ἐν τοῖς
 ἀγγέλοις φυσικῇ γνώσει ἐστὶν, ὥστε καὶ φυσικῇ ἀγάπῃ, καὶ ἐπειδὴ νοεραὶ
 εἰσι φύσεις, καὶ ἡ ἀγάπη αὐτῶν νοερά ἐστὶν.

2. Ὅτι καὶ αἰρετὴ ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἀγάπη, ἥτις τῶν πρὸς τὸ τέλος
 ἐστὶν, ἔμμισθος οὔσα· διὰ γὰρ τὰ φυσικὰ μόνον οὔτε μισθοὺς οὔτε κολάσεις
 30 λαμβάνομεν· ἐστὶ μέντοι γε ἡ φυσικῇ, ἀρχὴ τῆς αἰρετῆς.

3. Ὅτι ὁ ἄγγελος ἀγαπᾶ ἑαυτὸν ἀγάπῃ φυσικῇ καὶ αἰρετῇ· ἐφίεται
 γὰρ τοῦ τυχεῖν τοῦ οἰκείου ἄγαθοῦ φύσει, ὡς τοῦ ἄνω τόπου τὸ πῦρ·
 ἐφίεται δὲ τινος ἄγαθοῦ καὶ καθ' αἰρεσιν, ὃ ἑαυτῷ νομίζει ἄγαθόν, ἄγαθόν
 ὄν ὡς πρὸς τὸ τυχεῖν τῆς τελειότητος φέρον.

4. Ὅτι εἷς ἄγγελος ἀγαπᾶ ἕτερον ὡσπερ ἑαυτὸν ἀγάπῃ φυσικῇ,
 καθόσον κατὰ τὴν φύσιν αὐτῷ κοινωνεῖ, ἢ καθόσον ἐν τισιν ἄλλοις αὐτῷ
 συνέρχεται. Τὸ δὲ ὡσπερ οὐ κατ' ἰσότητα νοητέον ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα·
 f. 229 ἐπεὶ γὰρ ἡ φυσικῇ | ἀγάπῃ ἐπὶ τῆς φυσικῆς ἐνότητος ἱδρυται, τὸ ἦττον

ἐν μετ' αὐτοῦ φύσει ἦτορον ἀγαπᾶ· ὅθεν φύσει πλέον ἀγαπᾶ τὸ ἐν ἀριθμῷ, οἶον ἑαυτόν, ἢ τὸ ἐν τῷ εἶδει ἢ γένει. Ἄλλὰ καθ' ὁμοιότητα φυσικῶς ἀγαπᾶ τῷ ὡσπερ ἑαυτῷ βούλεσθαι ἀγαθόν· τοῦτο γὰρ τὸ ἀγαπᾶν, οὕτω βούλεσθαι καὶ τῷ ἄλλῳ.

5. Ὅτι ὁ ἄγγελος φυσικῆ ἀγάπῃ πλέον ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν ἀγαπᾶ· αἱ γὰρ ἠθικαὶ ἐντολαὶ τοῦ φυσικοῦ εἰσι νόμου· ἢ δ' ἐντολὴ τοῦ πλέον ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν ἀγαπᾶν τοῦ θείου νόμου ἠθικὴ ἐστὶν ἐντολή· καὶ ἐκ τοῦ τῆς φύσεως ἄρα νόμου ἐστίν. Ἐπεὶ γὰρ τὸ καθόλου ἀγαθὸν αὐτὸς ἐστὶν ὁ Θεός, ὑφ' ὃ καὶ ἄγγελος καὶ ἄνθρωπος καὶ πᾶν ὄν περιέχεται — πᾶσα γὰρ κτίσις κατὰ τοῦτ' ἐστὶ καθόσον ἐστὶν ὁμοιότης τις τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῇ —, ἀκολουθῶς φυσικῆ ἀγάπῃ ὁ τε ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος πλέον ἀγαπᾶ τὸν Θεὸν ἑαυτοῦ· ἄλλως γὰρ εἶπετ' ἂν τὴν φυσικὴν ἀγάπην διεστραμμένην εἶναι καὶ μὴ τελειοῦσθαι τῇ κατ' ἐντολὴν ἀγάπῃ, ἀλλὰ μόνον ἀναιρεῖσθαι. Ἀγαπᾶ δὲ ὁ ἄγγελος καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεὸν οὐχ ἑαυτοῦ μόνον εἴνεκα, ἀλλὰ καὶ τῇ πρὸς τὸ ἀγαθὸν τοῦ ὅλου εἵδους ἐπιστροφῇ· οὐδὲ ταύτῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἴνεκα, ὡς ἀπλῶς ἀγαθοῦ, οὐ πάντα ἠρτηνται. Καθόσον δὲ ἐστὶ καὶ ἀγαθὸν μακαρίους πάντας ποιοῦν φύσει, ὑπερφυεῖ μακαριότητι ἀγαπᾶται καὶ τῇ κατ' ἀρετὴν ἀγάπῃ.

Καὶ ἀπλῶς, ὅτι ταυτόν ἐστὶν ἐν τῷ Θεῷ ἢ τε οὐσία καὶ τὸ κοινὸν ἀγαθὸν καὶ καθόλου, πάντες οἱ τὴν θείαν οὐσίαν ὁρῶντες, καὶ ὡς τοιοῦτον αὐτὴν ἀγαθὸν οὔσαν, φύσει ἀγαπῶσιν.

LXI. — Περὶ τῆς εἰς τὸ εἶναι τῶν ἀγγέλων παραγωγῆς.

1. Ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐδημιουργήθησαν, ὡς ἐν Ψαλμοῖς· „Αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν“. Εἰ γὰρ μόνος ὁ Θεός ἐστὶ τὸ εἶναι αὐτοῦ, ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν, ὡς εἴρηται, διαφέρει ἢ οὐσία καὶ τὸ εἶναι, μόνος ὁ Θεός ἐστὶ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἄλλα κατὰ μετοχὴν· πᾶν δὲ τὸ κατὰ μετοχὴν αἷτιον ἔχει τὸ κατ' οὐσίαν, ὡσπερ τὸ πυρῶδες εἶναι, τὸ πῦρ.

2. Ὅτι οὐκ ἐξ αἰδίου ὁ Θεός τοὺς ἀγγέλους παρήγαγεν. Μόνος γὰρ ὁ τρισυπόστατος Θεός ἐξ αἰδίου ἐστὶν, ὡς ἡ καθολικὴ πίστις φρονεῖ, τὰ δὲ ὄντα πάντα αὐτὸς ἐκ τοῦ μηδενὸς παρήγαγε, τουτέστι μετὰ τὸ μὴ εἶναι.

Εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ τὸν χρόνον λέγεται | ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ τὸν χρόνον ὅς ἐστιν ἀριθμὸς τῆς κινήσεως τοῦ οὐρανοῦ διὰ τὸ εἶναι τὸν ἄγγελον κρείττω πάσης κινήσεως τῆς σωματικῆς φύσεως, οὐ μὴν τὸν χρόνον ὅς ἐστὶν ἀριθμὸς τῆς διαδοχῆς τοῦ εἶναι αὐτοῦ μετὰ τὸ μὴ εἶναι, ἢ ἀριθμὸς τοῦ ἐφεξῆς ἐν ταῖς αὐτοῦ ἐνεργείαις. Εἰ δὲ καὶ ἀφθαρτοὶ οἱ ἄγγελοι καὶ αἱ ψυχαί, διὰ τὸ ἔχειν φύσιν δεκτικὴν ἀληθείας τοῦτ' ἔλαβον, οὐκ ἐξ αἰδίου δὲ τὴν φύσιν ἔχουσι ταύτην, ἀλλὰ δέδοται αὐτοῖς ἐκ Θεοῦ, ὅτε ἠθέλησεν.

3. Ὅτι οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐκτίσθησαν πρὸ τοῦ σωματικοῦ κόσμου. Εἰσι γὰρ μέρος τι τοῦ παντός, καὶ οὐκ ἄλλο ἐν πᾶν συνιστῶσι καθ' ἑαυτούς, ἀλλ' αὐτοὶ τε καὶ ἡ σωματικὴ κτίσις εἰς σύστασιν ἐνὸς ὄλου συνίασιν, ὃ δηλὸν ἐκ τῆς τάξεως τῶν κτισμάτων ἐνὸς πρὸς ἄλλο. Ἡ γὰρ τῶν ὄντων πρὸς ἀλληλα τάξις τὸ τοῦ ὄλου ἐστὶν ἀγαθόν· οὐδὲν γὰρ τέλειον μέρος τοῦ ἰδίου ὄλου κεχώριται. Οὐκ ἄρα ἐνδοξον τὸν Θεόν, οὐ τὰ ἔργα τέλεια, ὡς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ λέγεται, ἰδέειν τὴν ἀγγελικὴν φύσιν πρὸ πάσης κτίσεως δημιουργῆσαι, εἰ καὶ τὸναντίον οὐχ ὡς αἰρετικὸν προσήκει λογίζεσθαι, μάλιστα, διὰ τὴν τοῦ Ναζιανζηνοῦ Γρηγορίου ἀπόφασιν, οὐ τοσοῦτόν ἐστιν ἐν τῇ χριστιανικῇ διδασκαλίᾳ τὸ ἀξίωμα, ὡς μηδέποτε ἂν τολμήσαι τινα μέμψιν τοῖς αὐτοῦ λόγοις ἐπενεγκεῖν, ὡσπερ οὐδὲ ταῖς τοῦ Ἀθανασίου διδασκαλίαις.

4. Ἐπεὶ δὲ ἐκ τῶν σωματικῶν καὶ ἀσωμάτων κτισμάτων ἐν πᾶν συνίσταται μετὰ τινος αὐτῶν τάξεως, ἔδει τὰς ἀσωμάτους οὐσίας κτισθῆναι οὕτως, ὥστε τάξιν τινὰ ἔχειν πρὸς τὴν σωματικὴν κτίσιν καὶ ταύτης τὴν ἡγεμονίαν ἔχειν. Ὅθεν εἰκὸς ἐν τῷ ἄκρῳ τόπῳ κτισθῆναι τοὺς ἀγγέλους, ὡς ἂν ὀλης προκαθημένους τῆς σωματικῆς φύσεως, εἴτε πύρινος οὐρανὸς ὁ τόπος ἐκεῖνος καλοῖτο, ἢ ὅπως ἂν ὀνομάζοιτο. Εἰ ἐδημιουργήθησαν δὲ ἐν τῷ σωματικῷ τόπῳ, οὐχ ὡς τοῦ σώματος ἡρτημένοι κατὰ τὸ εἶναι αὐτῶν ἢ τὸ γίνεσθαι, ἀλλ' ἔν' ἡ πρὸς τὸν σωματικὸν τόπον αὐτῶν τάξις δειχθῆ, καὶ ὅτι τῇ ἑαυτῶν δυνάμει ἀπτονται τῶν σωμάτων.

Εἰ δὲ ὁ ἁμαρτῶν ἄγγελος εἶπεν· „Ἀναβήσομαι εἰς τὸν οὐρανόν“, καὶ τὰ λοιπά, οὐ σωματικὸς οὐρανὸς νοεῖται ἐκεῖ, ἐν ᾧ οὐκ ἦν πω, ἀλλ' ὁ οὐρανὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, εἰς ὃν ἀνελθεῖν ἐβουλήθη, τολμήσας τῷ Θεῷ ἐξισωθῆναι τρόπῳ τῷ μετὰ ταῦτα δεχθησομένῳ.

f. 280 LXII. — Περὶ τῆς τῶν ἀγγέλων χάριτος ἢ δόξης.

1. Ὅτι οἱ ἄγγελοι οὐκ ἐν τῇ ἑαυτῶν δημιουργίᾳ μακάριοι ἦσαν εὐθύς. Ἐν γὰρ τῷ τῆς μακαριότητος λόγῳ περιέχεται ἡ ἡρεμία, ἢ ἡ ἐν τῷ ἀγαθῷ βεβαιότης· οἱ δ' ἄγγελοι οὐκ αὐτίκα βέβαιοι ἦσαν ἐν τῷ ἀγαθῷ, ὃ δεικνύται τῷ τινῶν πτώματι.

Ἔτι, ἡ τελειότης τῆς νοεράς φύσεως, ἢ τῷ τῆς μακαριότητος ὀνόματι δηλοῦται, διπλῆ· μία μὲν, ἧς δύναται τυχεῖν τῇ δυνάμει τῆς ἰδίας φύσεως, ὡσπερ καὶ ἡ ἐνταῦθα γνῶσις τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἢ δυνατή, καὶ Ἄριστοτέλει καὶ χριστιανοῖς εὐδαιμονία ἀνθρωπίνη καλεῖται· ἑτέρα δέ, ἢ ἐν τῷ μέλλοντι προσδοκῶμεν ὑψηλοτέραν, ἢ ὀψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστίν, ὑπερβαίνουσαν παντὸς νοῦ δύναμιν. Τῇ μὲν οὖν πρώτῃ μακάριος ἐδημιουργήθη ὁ ἄγγελος, λαβὼν καὶ ἔχων τὴν τοιαύτην τελειότητα οὐ

κινήσει μεταβατικῇ, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' αὐτίκα παροῦσαν διὰ τὴν ἀξίαν τῆς φύσεως· τῇ δὲ δευτέρᾳ ὑστερον γέγονε μακάριος, οὐ τῆς φύσεως οὔσαν, ἀλλ' ὡς τέλος τῆς φύσεως ἐπάθλου λόγῳ λαβῶν.

2. Ὅτι ἐδείχθησαν χάριτος πρὸς τὸ ἐπιστραφῆναι εἰς τὸν Θεόν. Εἴ τι γάρ ἐστιν ὑπὲρ φύσιν, ἀδύνατον ἐπ' ἐκεῖνο τὴν θέλησιν φέρεσθαι, μὴ ὑπὸ τινος ὑπερφυοῦς βοηθουμένην ἀρχῆς, ὡσπερ τὸ πῦρ φυσικὴν ἔχει ῥοπὴν πρὸς τὸ θερμαίνειν καὶ γεννᾶν πῦρ· τὸ δὲ γεννᾶν σάρκα, ὑπὲρ τὴν φυσικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἔθεν πρὸς τοῦτο οὐδεμίαν φυσικὴν ἔχει ῥοπὴν, εἰ μὴ καθόσον κινεῖται ὡς ὄργανον ὑπὸ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς. Τὸ δὲ κατ' οὐσίαν ὄραν τὸν Θεὸν ἐν ᾧ ἡ μακαριότης τοῦ ἀγγέλου, ὑπὲρ τὴν φύσιν παντὸς νοῦ κτιστοῦ· Ὅθεν οὐκ ἔχει θελήσεως κίνησιν τεταγμένην φύσει πρὸς αὐτό, μὴ κινούμενος ὑπὸ τινος ὑπὲρ τὴν φύσιν κινητικοῦ· τοῦτο δέ, ἡ τῆς θείας βοήθεια χάριτος.

Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἐπιστρέφειν πρὸς τὴν ἐσχάτην μακαριότητα τῷ μὲν ἀνθρώπῳ δυσχερές, ὡς ὑπερβαῖνον τὴν φύσιν αὐτοῦ, καὶ διὰ τὸ τοῦ σώματος κώλυμα, καὶ διὰ τὸν τῆς ἀμαρτίας μολυσμόν· τῷ δὲ ἀγγέλῳ διὰ μόνον τὸ εἶναι ὑπερφυές· καὶ ὅτι ἡ τῆς θελήσεως κίνησις πρὸς τὸν Θεόν, ἐπιστροφὴ λεγομένη, τριπλῆ ἐστίν· μία δι' ἀγάπης τελείας, ἣ ἐστὶ τῆς ἤδη ἀπολαυούσης τοῦ Θεοῦ κτίσεως, πρὸς ἣν ζητεῖται συντεταγμένη χάρις· ἄλλη, δι' ἣν ἀξιούμεθα τῆς μακαριότητος, πρὸς ἣν ζητεῖται χάρις καθ' ἕξιν, ἢ ἐστὶν ἀρχὴ τοῦ ἀξιωθῆναί τινος· τρίτη, ἐτοιμασία τις πρὸς τὸ λαβεῖν χάριν, πρὸς ἣν ζητεῖται οὐ χάρις καθ' ἕξιν, ἀλλ' ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ πρὸς ἑαυτὸν τὴν ψυχὴν ἐπιστρέφοντος, κατὰ τὸ ἐν τοῖς Θρήνοις· „Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, Κύριε, καὶ ἐπιστραφήσομεθα“.

3. Ὅτι οἱ ἄγγελοι ἐν χάριτι ἐκτίσθησαν, τῇ κεχαρισμένον ποιούσῃ· αὕτη δὲ ἡ χάρις πρὸς τὴν μακαριότητα παραβάλλεται ὡς ὁ σπερματικὸς ἐν τῇ φύσει λόγος πρὸς τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα· ἐστὶ δὲ ἡ μὲν δόξα ἐν τοῖς κτιστοῖς τέλος τῆς ἐνεργείας τῆς φύσεως χάριτι βοηθουμένης· ἡ δὲ χάρις οὐχ ὡς τέλος ἐνεργείας ἐστίν — οὐ γάρ ἐστιν ἐξ ἔργων —, ἀλλὰ τοῦ καλῶς ἐνεργεῖν ἀρχή, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τῆς φύσεως τὴν χάριν δοθῆναι ἐχρήν.

4. Ὅτι οἱ ἄγγελοι ἀθλον ἔλαβον τὴν μακαριότητα. Ἔσχον γὰρ τὴν χάριν πρὸ τοῦ εἶναι μακάριοι, δι' ἧς ὡς τέλους τῆς μακαριότητος ἠξιώθησαν τῇ τῆς θείας ἀγάπης ἐπιστροφῇ διὰ τῆς χάριτος γινομένη.

5. Ὅτι εὐθύς μετὰ μίαν ἐνέργειαν τὴν μακαριότητα ἔσχον· αἴτιον δέ, ὅτι ἡ χάρις τελειοῖ τὴν φύσιν κατὰ τὸν τρόπον αὐτῆς τῆς φύσεως· ἴδιον δὲ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως, τὸ τὴν φυσικὴν τελειότητα εὐθύς ἔχειν ἐν τῇ φύσει· ὡσπερ δὲ κατὰ τὴν φύσιν ὁ ἄγγελος τάξιν ἔχει πρὸς τὴν τελείωσιν, οὕτω καὶ κατὰ τὸ ἔμμισθον, πρὸς τὴν μακαριότητα καὶ τὴν δόξαν· καὶ οὕτως εὐθύς μετὰ τὴν ἔμμισθον τάξιν ἐν τῷ ἀγγέλῳ ἠκολού-

θησε και ἡ μακαριότης. Τὸ δὲ δι' ὅ τις τῆς μακαριότητος ἀξιοῦται, οὐ μόνον ἐν τῷ ἀγγέλῳ ἀλλὰ και τῷ ἀνθρώπῳ διὰ μιᾶς ἐνεργείας δύναται εἶναι, ἐπεὶ δι' ἐκάστης ἐνεργείας ἀγάπη μεμορφωμένης τῆς μακαριότητος ἀξιοῦται ὁ ἀνθρωπος. Ὅθεν λείπεται ὡς αὐτίκα μετὰ μίαν ἐνέργειαν ἀγάπη μεμορφωμένην ὁ ἄγγελος μακάριος γέγονεν, και οὐ μετὰ πλείους, ὡς ὁ ἀνθρωπος, ᾧ μακροτέρα δόδος δέδοται ἀναλόγως τῇ φύσει αὐτοῦ.

6. Ὅτι κατὰ τὴν ποσότητα τῶν οἰκείων φυσικῶν και τῆς χάριτος ἔτυχον και τῆς δόξης. Ὅτε γὰρ Θεὸς οὓς ἀγγέλους ὑψηλοτέρας πεποίηκε φύσεως πρὸς μείζω χάριτος δῶρα και μείζω μακαριότητα ἔταξεν, αὐτοὶ τε οἱ ἄγγελοι, μηδὲν ἔχοντες κώλυμα ἐκ τινος συνημμένου αὐτοῖς, ὡς οἱ ἀνθρώποι τῷ συγκείσθαι βραδύτεροι κινουῦνται κατὰ τὸν νοῦν ἢ οὐδὲ κινουῦνται ὅλως, ἐκ τῆς τοῦ αἰσθητοῦ μέρους ῥοπῆς κωλυόμενοι, ἀλλὰ τῇ φύσει ὅλοι κινούμενοι, οἱ μὲν ὑψηλοτέραν ἔχοντες φύσιν και δραστηριώτερον και σφοδρότερον πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστρέφονται, οἱ δὲ ταπεινοτέραν, βραδύτερον ὁ κὰν τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνει, κατὰ τὴν ἐπίτασιν τῆς πρὸς Θεὸν ἐπιστροφῆς τῆς χάριτος αὐτοῖς θεόθεν και τῆς δυνάμεως διδομένης. Και οὕτω δῆλον τοὺς βελτίω φυσικὰ ἔχοντας ἀγγέλους χάριτος και δόξης πλέον ἔχειν.

f. 281 7. Ὅτι ἐν τοῖς ἀγαθοῖς ἀγγέλοις, μετὰ τὸ τυχεῖν τῆς μακαριότητος, ἐναπέμεινεν ἡ φυσικὴ γνῶσις και ἀγάπη. Ἐφόσον γὰρ φύσις τις μένει, μένει και ἡ ταύτης ἐνέργεια· ἡ δὲ μακαριότης οὐκ ἀναιρεῖ τὴν φύσιν, τελειότης οὕσα τῆς φύσεως· οὐκ ἄρα ἀναιρεῖ τὴν φυσικὴν γνῶσιν τε και ἀγάπην. Εἰ δὲ δύο ἐνέργειαι μιᾶς δυνάμεως οὐ δύνανται ἅμα εἶναι, ἀλλὰ τοῦτ' ἀληθές, εἰ μὴ ἀτέρα πρὸς τὴν λοιπὴν τάττοιτο· ἡ δὲ φυσικὴ ἀγάπη και γνῶσις τάττεται πρὸς τὴν τῆς δόξης.

8. Ὅτι οὐ δύναται ἀμαρτάνειν ὁ μακάριος ἄγγελος. Ἡ γὰρ μακαριότης αὐτοῦ ἐν τῷ κατ' οὐσίαν ὄραν τὸν Θεὸν ἐστίν· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐσία αὐτῇ ἢ τῆς ἀγαθότητος οὐσία ἐστίν. Ὅθεν ὁ τὸν Θεὸν ὄρων ἄγγελος οὕτως ἔχει πρὸς αὐτὸν ὡσπερ ὁ μὴ ὄρων αὐτὸν τὸν Θεὸν πρὸς τὸν κοινὸν λόγον τοῦ ἀγαθοῦ· ἀδύνατον δὲ τινα θέλειν ἐνεργεῖν τι μὴ τὸ ἀγαθὸν σκοποῦντα, ἢ θέλειν ἀπεστράφθαι τὸ ἀγαθὸν καθόσον τοιοῦτον. Ὁ μακάριος ἄρα ἄγγελος οὐ δύναται ἐνεργεῖν μὴ σκοπῶν τὸν Θεόν· οὕτω δὲ θέλων ἢ ἐνεργῶν οὐ δύναται ἀμαρτεῖν. Οὐκ ἔστι δὲ ἀσθένεια τοῦ αὐτεξουσίου τὸ μὴ δύνασθαι ἀμαρτάνειν· τελειότης μὲν οὖν αὐτοῦ, τὸ τῆς τοῦ τέλους τάξεως φυλαττομένης αἰρεῖσθαι διάφορα, ὡς ἀσθενείας ἐστὶ τὸ ἀποχωροῦντα τῆς τοῦ τέλους τάξεως αἰρεῖσθαι τι, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀμαρτάνειν. Ὅθεν μείζων ἢ τοῦ αὐτεξουσίου ἐλευθερία ἐν ἀγγέλοις, τοῖς μὴ δυναμένοις ἀμαρτάνειν, ἢ ἐν ἡμῖν, οἱ και ἀμαρτάνειν δυνάμεθα.

11 βραδύτεροι corrigé de βραδύτερον A   24 ἀτέρα sic A

9. Ὅτι οἱ μακάριοι ἄγγελοι οὐ προκόπτουσιν ἐν τῇ μακαριότητι. Τοῦτο γὰρ τῇ ἐν τῇ ὁδῷ καταστάσει προσήκει· οἱ δ' ἄγγελοι, οὐχ ὁδοί- πόροι, ἀλλ' ἤδη κατειληφότες.

Ἔτι, ἐν τῇ κινήσει ὁ σκοπὸς τοῦ κινουμένου καὶ κινουμένου, τοῦ τέλους ὧν, ᾧ ἀντίκειται τὸ ἄπειρον, πεπερασμένος καὶ ὠρισμένος ἐστίν· ἡ δὲ λογικὴ κτίσις φύσει ἐφίεται τῆς μακαριότητος, ἢ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ θεωρίᾳ συνίσταται. Οὐ δύναται δὲ τυχεῖν, μὴ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κινουμένη· τὸ ἔσχατον ἄρα τέλος τῆς λογικῆς κτίσεως ὠρισμένον ἐστίν· τοῦτο δέ, ὅσον μὲν κατὰ τὸ δρώμενον αὐτό, οὐχ οἷόν τε εἶναι πεπερασμένον· ἡ γὰρ ἄκρα ἀλήθεια κατὰ διαφόρους βαθμοὺς καὶ ἀπείρους δύναται ὑπὸ τῶν μακαρίων ὁρᾶσθαι· κατὰ δὲ τὸν τῆς ὁράσεως τρόπον ἐν ἐκάστῳ μακαρίῳ πεπέρασται· εἰ γὰρ καὶ προάγεται πρὸς τὸ τὴν ἄκραν οὐσίαν ὁρᾶν, ἀλλ' οὐ καὶ πρὸς τὸν ἄκρον τῆς θεωρίας τρόπον, ἵδεν τῷ Θεῷ προσήκει μόνῳ. Οὕτω τοίνυν ἕκαστον τῶν λογικῶν κτισμάτων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸ τῆς μακαριότητος τέλος προάγεται, ὥστε καὶ πρὸς ὠρισμένον τινὰ μακαριότητος βαθμὸν ἀφικέσθαι κατὰ τὸν θεῖον προορισμόν, ἀπείρων ὄντων, οὐ τυχόν οὐ δύναται πρὸς ὑψηλότερον μεταβαίνειν, καὶ ὁ προσειλημμένος βαθμὸς ἐκάστῳ, εἰ καὶ μὴ ἐστὶν ἄκρος ἀπλῶς, ἀλλ' ὅσον πρὸς αὐτὸν κατὰ τὸν θεῖον προορισμόν. Δύναται μέντοι αὔξειν ἢ τῶν ἀγγέλων χαρὰ ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τῶν διὰ τῆς αὐτῶν διακονίας σφζομένων, καὶ αὕτη ἡ χαρὰ, ὥσπερ τι κατὰ συμβεβηκὸς ἄθλόν ἐστιν, ὃ δὴ καὶ αὔξεσθαι δύναται μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως. Ἄλλ' ἄμεινόν ἐστι λέγειν, ὅτι τὴν χαρὰν ταύτην μᾶλλον ἐκ τῆς ἐν τῇ μακαριότητι δυνάμεως λαμβάνουσιν, οὐχ ὡς ἄθλου ἀξιοῦνται αὐτῆς.

26

LXIII. — Περὶ τοῦ ἁμαρτήματος τῶν ἀγγέλων.

1. Ὅτι δύναται ἐν ἀγγέλῳ εἶναι τὸ τῆς ἁμαρτίας κακόν. Τὸ γὰρ ἁμαρτάνειν οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο ἢ τὸ τῆς ὀφειλομένης κατ' ἐνέργειαν εὐθύτητος ἀποκλίνειν, εἴτ' ἐν τοῖς φυσικοῖς, εἴτ' ἐν τοῖς ἠθικοῖς, εἴτ' ἐν τοῖς τεχνητοῖς· μόνην δὲ ἐκείνην τὴν ἐνέργειαν τῆς εὐθύτητος ἀποκλίνειν ἀδύνατον, ἧς κανὼν ἐστὶν αὕτη ἢ τοῦ ἐνεργοῦντος δύναμις· μόνη δὲ ἡ θεία βούλησις κανὼν ἐστὶ τῆς ἰδίας ἐνεργείας διὰ τὸ μὴ τάττεσθαι πρὸς τι τέλος ὑψηλότερον, πᾶσα δὲ ἄλλη κτιστὴ βούλησις ὑπὸ τῆς θείας βουλήσεως κανονίζεται, πρὸς ἣν ἀνήκει τὸ ἔσχατον τέλος, ὥστε καὶ τὴν εὐθύτητα τῆς ἰδίας ἐνεργείας οὐκ ἐν ἑαυτῇ ἔχει, καὶ διὰ τοῦτο δύναται ἀποκλίνειν, αἵρουμένη τι ἄνευ τῆς τάξεως τῆς πρὸς τὸν κανόνα.

Ἰστέον δὲ ὅτι ἓνα μὲν τρόπον ἁμαρτάνει τις φύσις ἔχουσα τὸ αὐτεξούσιον τῷ αἰρεῖσθαι κακόν τι δι' ἄγνοιαν ἢ ἀπάτην, ἢ συμβαίνει οὐκ ἐν τῷ ἀγνοεῖν τὸ καθόλου, ἀλλ' ἐν τῷ αἰρεῖσθαι τὸ νῦν καὶ τὸ μερικόν διὰ τὴν τοῦ πάθους ῥοπὴν ἢ τῆς ἕξεως ὡς ἀγαθόν τι. Οὕτω δὲ ἀδύνατον